

Ocena knjige: »ENDEMI U HRVATSKOJ FLORI«
avtorjev Tonija Nikolića, Milenka Milovića, Sandra
Bogdanovića in Nenada Jasprice

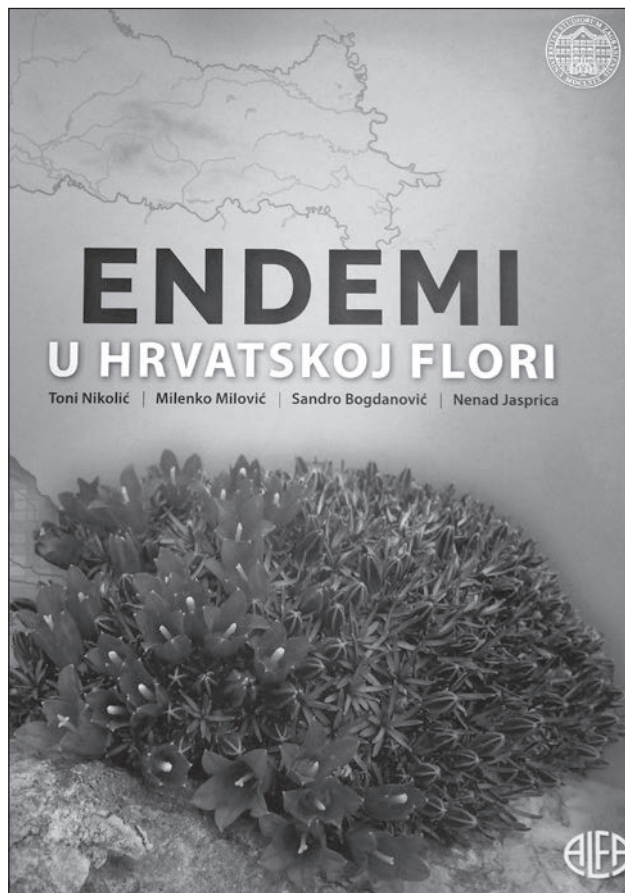
V letu 2015 je kot učbenik Zagrebške univerze (Sveučilište u Zagrebu) v produkciji založniške hiše Alfa d. d. na skoraj 500 (!) straneh izšla bogato ilustrirana in tudi sicer likovno izvrstno opremljena knjiga o endemiti Hrvatske. Avtorji pripadajo srednji oziroma mlajši generaciji hrvaških botanikov; kot prvi avtor je zapisan Toni Nikolić, profesor sistemske botanike na zagrebški Naravoslovno-matematični fakulteti. Milenko Milović je prizadeven in razgledan florist, ki poučuje na šibeniških srednjih šolah. Sandro Bogdanović je taksonom in florist z zagrebške Agronomske fakultete. Nenad Jasprica pa prihaja z dubrovniške univerze. Vsi so izvrstni poznavalci flore, nekateri tudi avtorji pomembnih taksonomskih in filogenetskih znanstvenih del, ki obravnavajo hrvaško floro. Kratkemu predgovoru sledi Uvod (avtor Toni Nikolić), kjer so jasno, a koncizno razdelani pojmi biodiverzitete, flore, endemizma kot pojava in posebej še endemizma v hrvaški flori. Beseda teče tudi o stopnji raziskanosti in ogroženosti endemitov.

Sledijo poglavja, v katerih je temeljito obdelanih 155 taksonov, v manjši meri pa je obravnavanih še dodatnih

53 taksonov, kar pa pomeni »le« 54 % hrvaških endemitov, kot jih avtorji razumejo na osnovi literaturnih virov. Hkrati pripominjajo, da kritični pregled skozi 384 na hrvaškem prepoznanih endemitov kaže na to, da je obstoj nekaterih skrajno dvomljiv, tako da ocenjujejo, da so v knjigi vendarle obdelali okrog tri četrtine (76 %) hrvaških endemitov. Kakorkoli že, temeljita obravnava 155 vrst zasluži pozornost tudi slovenskih botanikov in ljubiteljev rastlin z več vidikov. Na prvo mesto bi postavil sam način obdelave: vsaka obravnava posameznega taksona je avtorsko delo enega od soavtorjev in vsebuje vse relevantne podatke od mesta prve objave, *locus classicus*, sinonimov, ljudskih in tujih domačih imen v hrvaškem, italijanskem, angleškem, nemškem, francoskem in slovenskem jeziku. Sledi obširen opis vrste in razširjenosti, pri čemer je dodana tudi karta razširjenosti. Opisani so rastišče in ekologija rastišča, ogroženost ter zgodovinske in druge zanimivosti. Sledi obširen pregled relevantne literature za posamezno vrsto. Seveda je vsaka vrsta ilustrirana z več barvnimi fotografijami, pogosto pa še z risbami, herbarijskimi polami, starimi opisi in ilustracijami iz zgodnjih botaničnih del, fotografijami pomembnih botanikov, botaničnimi znamkami in podobnim materialom, ki vsestransko osvetli obravnavano vrsto z vseh vidikov. Ponekod so za boljše prepoznavanje taksonov dodani ključni za določanje, ki pa so lahko tudi v obliki tabel ali narisanih morfoloških ali mikroskopskih detajlov.

Knjiga je zanimiva za slovenske bralce tudi zato, ker se endemizem ne konča na političnih mejah, ampak na naravnih mejah. Zato je znaten delež obravnavanih taksonov razširjen tudi v Sloveniji (in drugih državah, ki mejijo na Hrvaško ali celo širše). Obravnavanih je nekaj vrst, ki jih tudi v Sloveniji obravnavamo kot karizmatične iz različnih razlogov. Tako so v knjigi zajete vrste in podvrste, ki so tudi v Sloveniji deležne posebne pozornosti – ali zato, ker so bile v Sloveniji opisane, ker so avtorji opisov Slovenci, ker se imenujejo po slovenskih botanikih, ker gre za rastline, ki v Sloveniji dosežejo mejo areala, se imenujejo po naših toponimih, ki jih je Slovenija predlagala na seznam »evropsko pomembnih rastlin« ali pa so na kak drug način »razvpite«: *Seseli malyi*, *Seseli tommasinii*, *Grafia golaka*, *Genista holopetala*, *Drypis spinosa* subsp. *jacquiniana*, *Allyssum montanum* subsp. *pluscanescens*, *Astragalus monspesulanum* subsp. *illyricus*, *Crocus weldenii*, *Scabiosa silenifolia*, *Cerastium dinaricum*, *Dianthus tergestinus*, *Campanula cespitosa*, *Campanula waldsteiniana*, *Campanula justiniana*, *Chouardia (Scilla) litardieri*, *Arabis scopoliana*, *Edrianthus tenuifolius*, *Iris illyrica*, *Iris croatica*, *Moehringia tommasiniana* itd. Med opisanimi je veliko t. i. submediteransko-ilirskih vrst, ki sestavljajo floro kraških suhih travnišč ter gozdnih ilirsko-balkanskih vrst. Oba geoelementa segata tudi v Slovenijo.

Prave poslastice za bralca pa so seveda hrvaški steuendemiti, med katerimi je kar nekaj otoškega endemizma, pa endemizma posameznih predelov Jadrana (Kvarner) in Dinaridov (Biokovo).

Treba je opozoriti, da hrvaški taksonomi »ne mirujejo« in da nastajajo tudi v tem desetletju novi opisi endemičnih vrst. Primer je *Campanula teutana* z otoka Visa, opisana leta 2014.

Knjiga pomeni tudi izziv za slovenske botanike, saj ima kateri od endemičnih taksonov, opisanih v knjigi, morda širšo razširjenost in sega tudi v Slovenijo, pa to do sedaj še ni bilo dovolj zabeleženo v literaturi (*Berberis croatica*, *Anthyllis montana* subsp. *atropurpurea*, nekatere vrste rodu *Ophrys*, ipd.).

Dalo bi se razpravljati tudi o podrobnostih, na primer o izboru vrst ali nomenklaturi, ki je bila uporabljena za to knjigo, vendar gre za zanemarljive podrobnosti. Avtor teh vrstic je očaran nad bogato opremljenim delom, ki prinaša ogromno informacij in vsakega – profesionalnega ali amaterskega – ljubitelja rastlin kar »naganja« v naravo, na Hrvaško, da se z obravnavanimi taksoni tudi osebno sreča.

Na koncu bi rad čestital avtorjem za odlično opravljeno delo; za njim je ogromno porabljenega časa in truda, ki ga profesionalni botaniki v 21. stoletju – vsaj v Sloveniji – na žalost moramo porabiti za vse prej kot pa za pisanje takšnih časovno in vsebinsko zahtevnih znanstvenih monografij. Slovenski prenormiran sistem vrednotenja znanstveno-raziskovalnega dela (vzdrževanje sistema potrebuje vedno več sredstev in ljudi, medtem ko se sredstva za samo raziskovalno delo rapidno zmanjšujejo) takšnim monografijam, ki nastajajo leta in za katere je potrebno enormno znanje, odmeri zanemarljivo pičle »točke«. Morda zato takšna knjiga v Sloveniji še ne bo nastala kmalu ... želel pa bi si, da se motim.

Mitja Kaligarič

Anton Brancelj: JAMA VELIKA PASICA: ZGODOVINA, OKOLJE IN ŽIVLJENJE V NJEJ / THE VELIKA PASICA CAVE: THE HISTORY, ENVIRONMENT AND LIFE IN IT. Založba ZRC in Nacionalni inštitut za biologijo, Ljubljana, 2015, 110 str.

Prof. dr. Tone Brancelj je vrhunski zoolog in biospeleolog, ki se je že v mladih letih zapisal raziskovanju jamskega življa. Spoznal sem ga še kot dijak, ko je bil mentor na taboru nekje proti koncu sedemdesetih let prejšnjega stoletja, ki so ga priredili entuziasti Obalnega kluba mladih raziskovalcev iz Kopra. Danes je dr. Brancelj aktiven predvsem v dveh znanstvenih disciplinah, in sicer limnologiji in biospeleologiji. Zanimajo ga razne skupine jamskih nevretenčarjev, predvsem raki ceponožci (Copepoda) in vodne bolhe (Cladocera). Opisal je številne nove vrste pravih vodnih jamskih nevretenčarjev (stigobionti) in o tem tudi že pisal v reviji Annales.

Tokrat je pripravil monografsko delo o jami Velika Pasica, ki ima v tradiciji jamskega raziskovanja zelo velik pomen, pa čeprav gre za komajda 100 m dolgo jamo. Knjiga je napisana v privlačnem slogu in obsega zanimi-

va zgodovinska odkrivanja te jame ter sodobne raziskave z novimi tehnikami vzorčenja. Slikovno gradivo je raznoliko, od ličnih fotografij, zemljevidov, diagramov in raznih ilustracij do originalnih dokumentov iz katastra Društva za raziskovanje jam.

Jama Velika Pasica ni samo nahajališče novih in redkih vrst, ampak pomembna lokaliteta tudi s stališča zgodovine biospeleologije. V tej jami so raziskovala zveneča imena, kot so Ferdinand Schmidt, Georg Frauenfeld, Giuseppe Müller, Ljudevit Kušcer, Egon Pretner in drugi. Velika Pasica je povrh vsega še lahko dostopna in nezahtevna, zato ne preseneča dejstvo, da so jo že pred poldrugim stoletjem obiskovali navdušeni zbiralci jamskih hroščev. Znani pa so tudi primeri vandalizma, saj so mnogi radovedneži iz Velike Pasice jemali jamske suvenirje, o čemer pričajo polomljeni kapniki. Danes jama ni več dostopna za obisk, pač pa so v njej postavili jamski laboratorij z namenom rednega merjenja ekoloških parametrov.

V monografiji izvemo veliko o različnih aspektih Velike Pasice. Velik del monografije avtor nameni sodobnim raziskavam, ki jim je posvetil osem let kontinuiranih raziskav živih in neživih dejavnikov v jami. Še posebej so ga zanimale prenikle vode. V različnih poglavjih avtor opiše raziskave meteoroloških in hidroloških značil-

